

Projectvoorstelling

‘Eenzaamheid en sociaal isolement bij ouderen in armoede’

november 2010 - februari 2013

VOORWOORD

Tijdens het 'Verzet-je' van 10 november 2010 werd er zoals altijd de actualiteit overlopen met de leden van de werkgroep. Net als vele andere Antwerpenaren waren de deelnemers geschokt door het krantenartikel uit Gazet van Antwerpen, dat verslag bracht over een man die in complete afzondering leefde en al twee jaar dood was toen de deurwaarder zijn lichaam vond.

VTM bracht naar aanleiding van het artikel een reportage over sociaal isolement en eenzaamheid bij ouderen, waarin de moeder van één van de deelnemers in beeld kwam omdat ze zich eenzaam voelde, dat terwijl ze iedere dag bezoek kreeg van haar dochter.

... Al gauw ging het gesprek over wat dat betekent, zich 'eenzaam' voelen.

Naar aanleiding van dit gesprek werd er voorgesteld om dieper in te gaan op wat dit in ieders leven betekent. We besloten samen met de Open Huis-leden om er een projectthema van te maken, en zo te bekijken hoe Open Huis kan meewerken aan enerzijds de rapportage en aanbevelingen over het thema, en anderzijds aan het 'indijken' van sociaal isolement en eenzaamheid, door het uitwerken van een (geïntegreerde) aanpak en activiteiten aanbod.

bron: deredactie.be, 8/11/2010

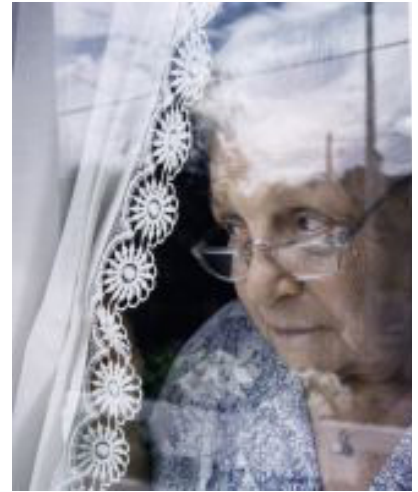

In een sociale woning op het Antwerpse Kiel is het lichaam van een man gevonden die al twee jaar dood was. Een deurwaarder die achterstallige betalingen kwam opeisen, ontdekte het lichaam.

De man, een Vietnamees van 54, leefde teruggetrokken, had geen familie en betaalde zijn rekeningen via een permanente betalingsopdracht. Die liep af in augustus vorig jaar en vanaf toen bleven zijn huur en andere kosten onbetaald. Na een juridische procedure waarbij de man bij verstek werd veroordeeld tot het betalen van zijn huur, kwam een deurwaarder ter plaatse om de achterstallige betalingen te eisen. Die ontdekte het lichaam van de man.

De socialehuisvestingsmaatschappij Woonhaven Antwerpen betreurt wat er gebeurd is, maar vindt niet dat ze in de fout gegaan is. "Wij geven de mensen het recht om zelfstandig te wonen, wij geven hen een woning waar ze hun eigen leven kunnen leven. Als dat vlot verloopt, grijpen wij niet in", zegt Jan Hendrickx van Woonhaven Antwerpen. "Wij zijn continu aanwezig in de wijken, de mensen kunnen ons altijd bereiken, onze maatschappelijk werkers zijn erg actief. Maar dit is een spijtig voorval van een alleenstaande man die overleden is in zijn appartement."

INHOUDSTAFEL

Voorwoord.....	blz. 2
Inhoudstafel	blz. 3
Theoretisch kader	blz. 4
Begripsverduidelijking	blz. 4
Risicofactoren	blz. 5
Gevolgen	blz. 6
Enkele cijfers	blz. 6
Overzicht van het projectwerk	blz. 7
Activiteiten voor de doelgroep	blz. 7
Externe vorming	blz. 8
Sensibilisering, overleg en samenwerking	blz. 9
Aanbevelingen	blz. 10
Nabeschouwing	blz. 15
Partners	blz. 16
PSC - Open Huis vzw	blz. 17
Bedankt aan	blz. 18
Bijlage: Mensen in armoede, verenigen tegen eenzaamheid	blz. 19

THEORETISCH KADER

1. Begripsverduidelijking

A. Eenzaamheid

Om te weten wat het begrip 'eenzaamheid' precies inhoudt, bekeken we kort het theoretisch kader.

De definitie van Jong-Gierveld (1984) stelt dat eenzaamheid bestaat uit drie elementen:

- Het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde sociale relaties.
- Het gaat hierbij om een verschil tussen gerealiseerde contacten met andere mensen en de contacten zoals men die voor zichzelf zou wensen.
- Deze situatie wordt als des te erger ervaren naarmate de betrokkene zichzelf minder goed in staat acht alsnog bepaalde relaties binnen redelijke termijn te realiseren dan wel verstoorde relaties te verbeteren.

"Je kan ook eenzaam zijn zonder dat je alleen bent. Bij voorbeeld als je in een grote groep bent en je toch eenzaam bent omdat je geen of weinig contact hebt met mensen of omdat er iets aan de hand is" - Jules, groeplid Open Huis

Ondanks de vele definities voor het begrip eenzaamheid, hebben ze alle drie elementen gemeen:

- resultaat van tekorten aan sociale relaties
- subjectieve ervaring
- pijnlijke, onaangename ervaring

Onderzoek onderscheidt bovendien twee types eenzaamheid, die elk specifieke risicofactoren inhouden en een aangepaste aanpak vragen:

1. *Sociale eenzaamheid*

= het gemis in bredere kring van relaties

2. *Emotionele eenzaamheid*

= het gemis van een hechte band

B. Sociaal isolement

Waar we eenzaamheid duiden als een subjectief gevoel bij mensen, is sociale isolatie per definitie objectief. Alleen zijn staat immers niet gelijk aan zich eenzaam voelen.

“Onder objectieve sociale isolatie wordt het feitelijk of nagenoeg ontbreken van al die relaties tussen mensen die een zekere mate van duurzaamheid vertonen verstaan. Subjectieve sociale isolatie (=eenzaamheid) daarentegen gaat gepaard met gevoelens van isolatie, de mate waarin iemand zich eenzaam voelt” (de Jong- Gierveld, 1984; Wenger & Burholt, 2004).

2. Risicofactoren

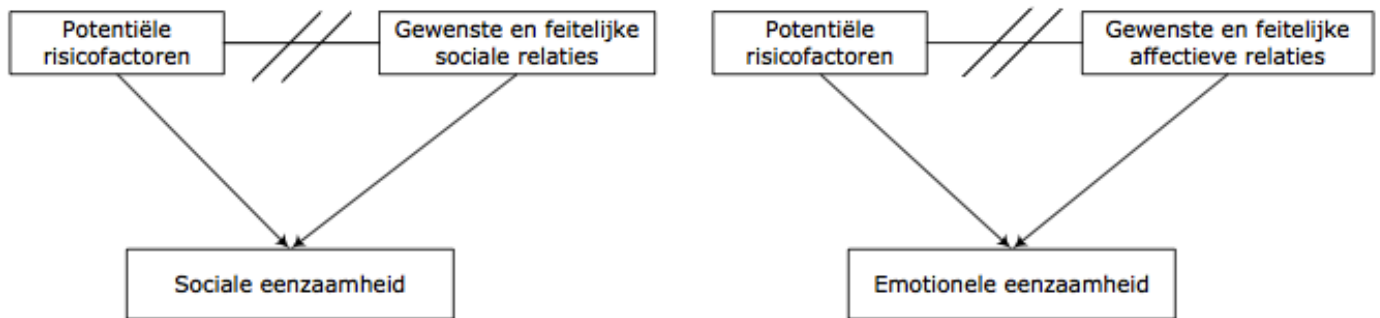
Onderzoek maakt een onderscheid tussen directe en indirecte risicofactoren.

- Directe risicofactoren: kenmerken van sociale relaties die aan de bron liggen van gevoelens van eenzaamheid
- Indirecte risicofactoren: achtergrondkenmerken die een effect hebben op directe risicofactoren

Een aantal kenmerken die uit onderzoek naar voren komen als risicofactoren:

- demografische kenmerken
- gezondheid
- levensloopgebeurtenissen
- materiële bronnen.

Andere onderzoeken betrekken nog andere kenmerken zoals bijvoorbeeld het effect van de buurt en de woonomgeving.

“Je leert ergens (bij voorbeeld in een vereniging) hoe je je moet gedragen om uit het isolement te geraken. Ergens bijhoren is niet gemakkelijk, je moet weten hoe je te gedragen, wat je zegt en wat niet. Ergens bij betrokken zijn moet je leren” - Jeanine, groeplid Open Huis

Specifieke risicofactoren voor mensen in armoede

Uit onze groepsgesprekken kwam naar voren dat mensen in armoede worden blootgesteld aan een aantal specifieke, concrete risicofactoren. We sommen er enkele op:

- Gebrek aan geld en hierdoor niet volwaardig kunnen participeren aan de samenleving, geen geld voor sociale activiteiten, zich minderwaardig voelen,...
- Werkloosheid of geen vast werk hebben: het steeds moeten wisselen van werk, het niet kunnen opbouwen van een netwerk met collega's, zich nutteloos voelen
- Zwakte van de huurder: huurders met een klein inkomen hebben weinig keuze van vestigingsplaats, zijn nooit zeker of ze wel kunnen blijven wonen op hun adres en moeten vaker noodgedwongen verhuizen naar een nieuwe omgeving. Vaak wonen mensen in armoede in kleine, weinig kwaliteitsvolle woningen waardoor bezoek moeilijk te ontvangen is.

- Scheiding, overlijden van partner: door het wegvallen van hun partner komen heel wat mensen in armoede en eenzaamheid terecht. Zij moeten als alleenstaande opnieuw een netwerk opbouwen of herstellen. Voldoende laagdrempelige ontmoetingsplekken zijn dus van belang.
- Arm maakt ziek, ziek maakt arm: mensen die ziek zijn of een handicap hebben, hebben minder mogelijkheden om contacten te leggen, krijgen vaker te maken met een minderwaardigheidsgevoel en zijn minder mobiel.

“Er zijn ook mensen die schrik hebben van buitenstaanders omdat ze ooit al bedrogen of bestolen zijn door mensen die zich voordoen als iemand anders” - Bertha, groeplid Open Huis

3. Gevolgen

De gevolgen van eenzaamheid leiden dan op hun beurt tot meer risico op fysieke en psychische klachten, depressie, drug -of alcoholmisbruik tot zelfs zelfdoding. Iemand die in een stad als Antwerpen verschillende maanden dood in zijn/haar appartement ligt zonder dat iemand dit geweten heeft, doet ons stil staan bij de ernst van dit thema.

Buiten ieders maatschappelijk verantwoordelijkheid kan ook de Stad Antwerpen een belangrijke bijdrage leveren in de strijd tegen vereenzaming en sociaal isolement bij mensen in armoede. (zie verder hoofdstuk ‘Aanbevelingen’).

“Het is moeilijk te aanvaarden dat je iets kan, of iets goed kan. Sommige littekens draag je voor je hele leven mee” - Willy, groeplid Open Huis

4. Enkele cijfers

- 18,7% van de Vlaamse ouderen heeft kans om in armoede terecht te komen.
- 3 op de 10 Vlaamse ouderen heeft een maandelijks inkomen van minder dan 1000 euro
- 29% van alle 65+’ers geeft aan zich regelmatig eenzaam te voelen
- Tot 40% van de Vlaamse ouderen in armoede leeft sociaal geïsoleerd.
- 18,5% Antwerpse senioren geven aan zich matig tot ernstig eenzaam te voelen

Bron: ‘Oud word je niet alleen - Een enquête over eenzaamheid en sociaal isolement bij ouderen in België’, Koning Boudewijn Stichting, maart 2012

*“Eenzaamheid is een kwaal van tegenwoordig. Dat gebeurde vroeger veel minder. Vroeger hielden we oudere mensen bij het poetsen of gingen we daar op bezoek. Dat gebeurt nu veel minder”
- Danielle, groepslid Open Huis*

OVERZICHT VAN HET PROJECTWERK

Doorheen het project onderscheiden we volgende soorten activiteiten:

- activiteiten voor de doelgroep: activiteiten voor mensen in armoede rond het projectthema - vorming, infosessies, discussie- en overlegmomenten, groepsbijeenkomsten, buurtfeesten enz. Via de specifieke methodiek 'Verzet-je' organiseren we structurele participatie en informatie van de doelgroep rond het thema
- externe vorming: vorming over het projectthema voor derden (partners, professionals, ...), georganiseerd door Open Huis
- extern overleg, sensibilisering en samenwerking: dialoogmomenten, overleg en samenwerkingsinitiatieven m.b.t. het projectthema in functie van verbreding van het thema en van de aanbevelingen

1. Activiteiten voor de doelgroep

A. Verzet-je

"Gesprekken in een vergadering zoals Verzet-je kan een band scheppen tussen elkaar" - Louis, groeplid Open Huis

Twee keer per maand organiseert Open Huis de werkgroep 'Verzet-je', waaraan alle leden van Open Huis kunnen deelnemen. Iedere derde woensdag van de maand wordt er gepraat over het projectthema.

Deze vergaderingen vertrekken vanuit de interesses, vragen en noden van de deelnemers zelf: er wordt vertrokken vanuit hun ervaringen en beleving, waarbij er ruimte is voor uitwisseling en het delen van kennis en gevoelens i.v.m. het projectthema.

Op 24/11/2010 ging er een eerste vergadering door over het projectthema, waarbij we aandacht hadden voor de definitie en beleving. "Wat verstaat ieder van de deelnemers onder 'eenzaamheid'?", "hoe ervaren we 'alleen zijn', wat zijn de leuke en minder leuke kanten aan alleen zijn?". Het project werd afgerond en geëvalueerd tijdens het Verzet-je van februari 2013.

B. Buurtfeesten

Naar aanleiding van de gesprekken tijdens 'Verzet-je' merkte Open Huis dat er behoefte was aan meer gemeenschapsvormende activiteiten, waarop mensen in armoede in hun buurt terecht kunnen voor sociaal contact en ontspanning. (zie verder in hoofdstuk 'aanbevelingen'). Deze buurtfeesten werden telkens georganiseerd in samenwerking met partners uit de buurt en met steun van het districtsbestuur en Wijknet.

Partners: Centrum De Wijk, DC De Kluiver, Oude Badhuis, Blauwe Poort, activiteitengroep 't Lokaal, Buurtschatten, de Kapel,

Straathoekwerk Antwerpen, DC De Meermin, Wijknet voor senioren, de klantengroep van OCMW-Antwerpen, buurthuis de Buurt

Daarom organiseerde het volgende 'buurtfeesten':

- Lichtfeest - 19/1/2013
- Koffie mè koekskes op 't schoolplak - 1/9/2012 en 8/9/2013

C. Andere activiteiten voor de doelgroep

27/4/11 – groepsbijeenkomst met toelichting door VIVA/SVV over servicepunt vrijwilligers van De Voorzorg – 10 dlrs
27/7/11- Film 'Shower' + nabespreking rond 'individualisering van de maatschappij' – 15 dlrs
24/8/11 – Bespreking uitzending van Kruispunt over isolement en eenzaamheid – 14 dlrs
29/9/11 – Grote Samenkomst APGA-verenigingen rond thema 'eenzaamheid en sociaal isolement'
+ brede bevraging van de doelgroep, voorbereid door Open Huis – 19 dlrs
29/9/11- thematische rapklap rond eenzaamheid en isolement – 18 dlrs
23/11/11 – thematische Rapklap rond eenzaamheid en isolement – 15 dlrs
21/3/12: infosessie over taxicheques en wijkvervoer door Antwerpse Ouderraad, werkgroep Move
- 17 dlrs
19/9/12 – fototrektocht rond projectthema ism Vormingplus – 8dlrs
10/10/12 - thematische rapklap rond eenzaamheid en isolement – 13 dlrs
14/11/12 – thematische rapklap Young meet Old – 25 dlrs

"Een vereniging zoals de onze geeft wel mogelijkheden, je kunt buiten komen en dingen doen zonder dat je moet betalen" - Julia, groepslid Open Huis

2. Externe vorming

Open Huis hecht veel belang aan het informeren en vormen van partners, studenten en andere geïnteresseerden. Ondanks de beperkte mogelijkheden, gingen we toch in op vragen en opportuniteiten en organiseerden zo een aantal workshops rond het projectthema.

22/9/11- vorming over armoede, gezondheid en eenzaamheid & isolement aan 'Kerk in actie' - 7 dlrs
22/12/11 - presentatie project op studiedag Vlastrov – 78 dlrs
5/3/12 - toelichting over project op Dag van de Vrijwilliger in Brussel – 26 dlrs
6/6/12 - voorstelling werking en project aan medewerkers van CAW De Kempen – 8 dlrs
7/6/12 - voorstelling werking en project aan Hogeschool Windesheim Zwolle- 10 dlrs
9/10/12 - vorming 'eenzaamheid bij ouderen, een groeiend probleem van deze tijd?' op de startdag van Welzijnszorg ism Wijknetmedewerker Zorgbedrijf Antwerpen - 21 dlrs
18/10/12 - vorming aan studenten van 't Spijker Hoogstraten over werking, armoede en sociaal isolement - 44 dlrs
19/11/12 - vorming rond projectthema voor vrijwilligers Ziekenzorg Merksem - 19 dlrs
17/12/12 - vorming 'ouderen en eenzaamheid' voor vrijwilligers van OKRA, Ziekenzorg, ACV en Welzijnsschakels - 40 dlrs

"Je moet je soms het verleden durven losmaken van jezelf om terug positief te kunnen denken"
- Robert, groepslid Open Huis

3. Sensibilisering, overleg en samenwerking

Open Huis wil als kleine vereniging geen eiland zijn, maar een actor in het brede welzijnswerk, waarbij we ons als actieve partner willen opstellen in functie van acties, activiteiten en beleid met betrekking tot het projectthema. Doorheen het project was er dan ook veel aandacht voor (structureel en projectmatig) overleg met andere diensten, organisaties en actoren in het stedelijk beleid.

“Ik heb lichamelijke klachten en het is moeilijk voor mij om buiten te komen. Ik kom wel buiten en ga sociale contacten opzoeken, maar hierdoor verlies ik wel een deel van mijn uitkering omdat ze denken dat ik mobiel ben” - Annie, groepslid Open Huis

- 22/3/11 - overleg met CAW De Terp over Goed gevoel-stoel
- 30/3/11 - overleg met OCMW/Wijknetmedewerker rond thematische Rapklap
- 31/3/11 - dialoogmoment met OCMW-voorzitster Monica De Coninck rond participatie van vrijwilligers
- 7/4/11 - studiedag rond ‘Psychose in de stad’ (PZ ZNA)
- 6/6/11 - overleg met de Keeting rond verbreding van het projectthema
- 6/6/11 - overleg rond thematische Rapklap met OCMW/Wijknetmedewerker en OCMW Zorgbedrijf DC de Bilzen
- 14/10/11 - overleg ‘Stap uit Sociaal Isolement’ met Mobiliteitscoördinator Villers en een dertig professionals uit het werkveld, ikv Dag van Verzet tegen Armoede
- 3/11/11 - overleg rond Antwerpse Ouderenraad met stafmedewerker ouderenbeleid Stad Antwerpen
- 21/11/11 - dialoogmoment met regiegroep armoede – 9 dlrs
- 30/11/11 - focusgroep rond samenwonen voor 65+ ism Villers
- 11/1/12 - overleg met Antwerpse Ouderenraad
- 2/2/12 - tussenkomst op Antwerpse Ouderenraad met toelichting over het projectthema
- 5/3/12 - overleg met Caw De Terp over Goed Gevoel Stoel
- 20/3/12 - evaluatie, knelpunten en aanbevelingen Wijknet
- 29/3/12 - overleg rond project ‘Meneerke Alleen’ met DC De Kluiver en Wijknetmedewerker
- 2/4/12 - overleg Goed Gevoel Stoel met LOGO-Antwerpen
- 12/4/12 - centrumvergadering DC De Meermin
- 17/4/12 - overleg met wijknetmedewerker
- 26/4/12 - overleggroep project ‘Meneerke Alleen’ met DC De Kluiver en Zorgbedrijf Antwerpen
- 11/5/12 - overleg met districtsraadslid en DC De Kluiver rond project ‘Meneerke Alleen’
- 11/5/12 - overleg met districtsraadslid en DC De Kluiver rond project ‘Meneerke Alleen’
- 11/9/12 - voorstelling PLAN vzw
- 12/9/12 - overleg over sociaal isolement, armoede en eenzaamheid in de stad met SP.a-Antwerpen
- 27/9/12 - infostand op 55+-dag Stad Antwerpen
- 17/10/12 - overleg rond actiepunt Stop Armoede Nu
- 6/11/12 - overleg rond Lichtfeest met districtsraadslid en DC De Kluiver
- 15/11/12 - interview aan Knack rond nieuwe armoede
- 23/11/12 - deelname stafmedewerker aan seminarie ‘eenzaamheid en sociaal isolement’, ism zorgbedrijf en stadsbestuur
- 29/11/12 - overleg rond Lichtfeest met districtsraadslid en DC De Kluiver
- 19/12/12 - actie Stop Armoede Nu rond sociaal isolement en eenzaamheid
- 20/12/12 - interview rond projectthema met Gazet van Antwerpen
- 20/12/12 - overleg rond Lichtfeest met districtsraadslid en DC De Kluiver
- 21/12/12 - overleg met fracties Sp.a en Groen! Rond projectthema
- 3/1/13 - voorbereidingsvergadering rond Lichtfeest met districtsraadslid en DC De Kluiver
- 8/2/13 - evaluatievergadering Lichtfeest

AANBEVELINGEN

Vanuit de ervaringen van de doelgroep en uit de overlegmomenten met derden formuleerde Open Huis samen met het Platform 'Stop Armoede Nu' een aantal aanbevelingen voor het stadsbestuur, met het oog op een stedelijk beleid dat aandacht en ruimte biedt voor activiteiten, ontmoetingsplaatsen en kansen voor mensen in armoede.

Drie belangrijke eisen werden voorgesteld tijdens een actiemoment van het platform op 19 december 2012. Naar aanleiding van de actie werd er ook een persartikel opgesteld en verspreid.

Overzicht van de 3 belangrijkste eisen:

1. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je in de buurt

Investeer in de kwaliteit van elke buurt met voldoende ontmoetingsruimten op wandelafstand en goed bereikbaar. Waar nu geen of onvoldoende accommodatie is, moet geïnvesteerd worden in geschikte ontmoetingsplaatsen die uitnodigen om te 'buurten'.

2. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je niet in één dag.

Continuïteit van zinvolle projecten is cruciaal in de bestrijding van sociaal sociaal isolement, eenzaamheid en armoede. Samenwerking wordt vaak gehinderd door korte projecten die duurzame contacten niet mogelijk maken.

3. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je niet alleen.

Investeer in vrijwillige en professionele buurtwerkers, groepswerkers en wijknetmedewerkers die deskundig zijn in het opsporen en aanpakken van eenzaamheid.

1. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je in de buurt

Investeer in de kwaliteit van elke buurt met voldoende ontmoetingsruimten, buurtwerk en verenigingsleven, ook voor mensen in armoede. Heb aandacht voor de blinde vlekken in de stad.

De stad Antwerpen telt nog heel wat plekken waar weinig tot geen ontmoetingsruimten of –plaatsen zijn. Deze plekken zijn cruciaal in het uitbouwen van netwerken en het versterken van de buurt; het zorgt voor meer gedragen verantwoordelijkheid en sociale cohesie.

Wij stellen vast dat de blinde vlekken zich vooral situeren in Antwerpen Dam, het Eilandje en Deurne - Oost. Specifiek voor de jeugd op Luchtbal en op Linkeroever, en voor senioren op Luchtbal en Berchem.

Vanuit Stop Armoede.nu werden er daarom 3 voorstellen geformuleerd:

1. Breng blinde vlekken in kaart en doe er wat mee.

Inventariseer in elke buurt op bestaande locaties, buurthuizen en dienstencentra. Gebruik hiervoor de gegevens van het uitgebreide onderzoek in 2005 en actualiseer deze. Overleg met relevante partners en buurtbewoners en breng oplossingen aan.

2. Voor elke buurt een ontmoetingsplek

Elke buurt heeft een ontmoetingsruimte nodig. Een ruimte die voor verschillende activiteiten en functies kan gebruikt worden. Op vaste momenten is er inloop met koffie, thee en kleine versnaperingen. Een plek waar buurtbewoners kunnen samen komen en elkaar kunnen ontmoeten, maar waar ook wijk-overleg kan plaatsvinden

Een locatie die gehuurd kan worden door buurtbewoners voor privé-feestjes, vergaderingen, tentoonstellingen. Een locatie waar verenigingen, vzw's of andere groepen kunnen samenkomen.

Deze kleine ontmoetingsruimten zijn opgenomen in een netwerk verbonden met de Stedelijke Ontmoetingscentra die in samenwerking met de buurtbewoners kunnen zorgen voor beheer, verhuur en onderhoud van de verschillende locaties.

3. Een ontmoetingsruimte in grote appartementsblokken

In heel wat sociale woningen of grote appartementsblokken leven mensen in eenzaamheid. Vaak zijn dit minder mobiele mensen of ouderen. Ook voor hen dient er een ontmoetingsplek in de buurt te zijn. Daarom vragen we de Stad Antwerpen om in die gebouwen een appartement in te richten als ontmoetingsruimte waar regelmatig spreekuren plaatsvinden met de syndicus of de conciërge, maar waar ook mensen terecht kunnen voor een koffieklets of een ontmoetingsmoment.

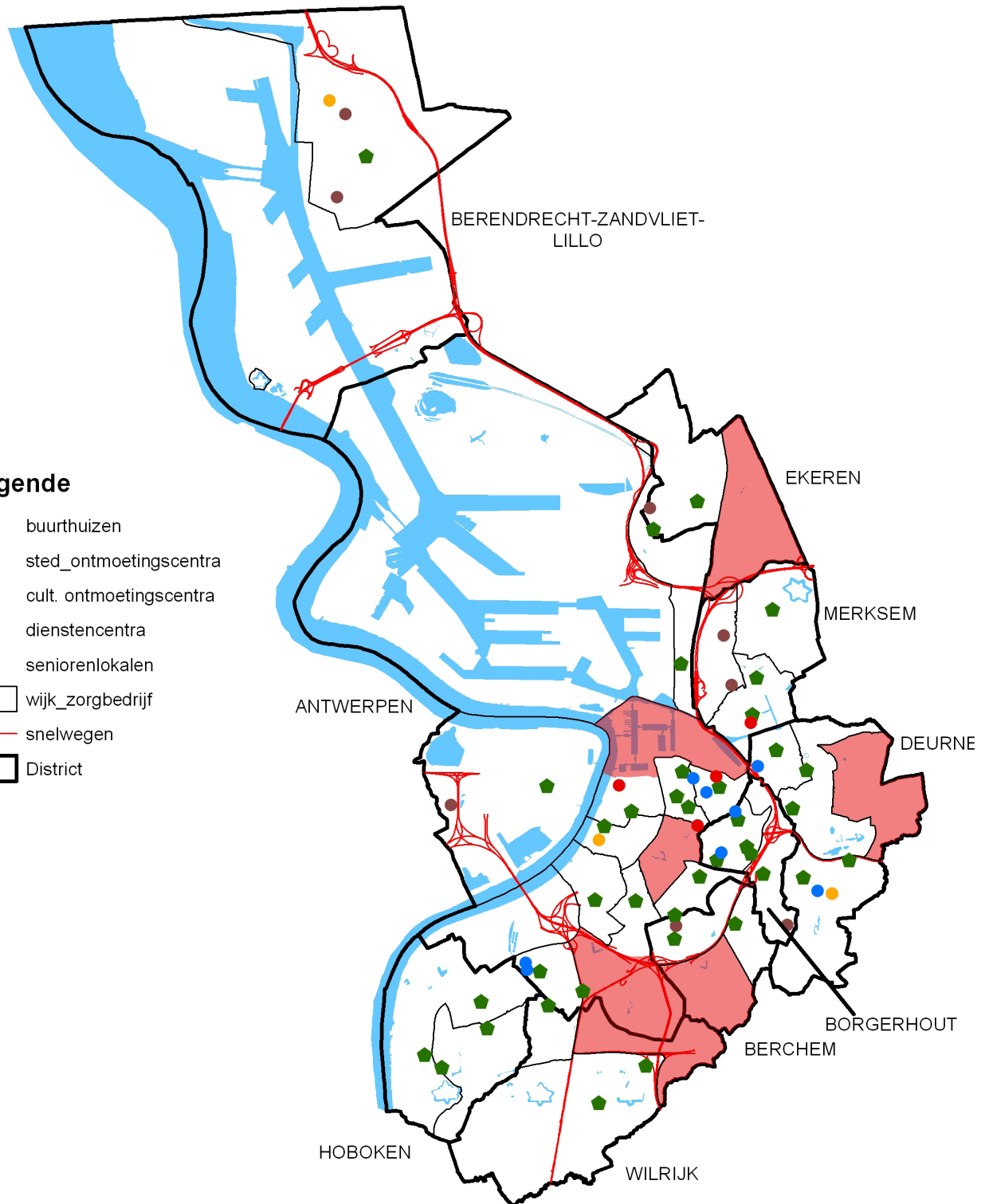
Als je in een onveilige buurt woont, ga je bij elkaar onveiligheid versterken - ze praten je een onveilig gevoel aan. Dan ga je je opsluiten of zelfs niet meer naar buiten gaan" - Jacqueline, groepslid Open Huis

Ontmoetingsruimten in Antwerpen

Legende

- buurthuizen
- sted_ontmoetingscentra
- cult. ontmoetingscentra
- dienstencentra
- seniorenlokalen
- wijk_zorgbedrijf
- snelwegen
- District

Bron:
Stad Antwerpen, Zorgbedrijf & Samenlevingsopbouw Antwerpen
Bewerking door Stad Antwerpen,
Studiedienst Stadsobservatie

2. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je niet in één dag.

Armoede en eenzaamheid is niet iets dat je zomaar overkomt. Beide problematieken worden vaak veroorzaakt door diverse factoren die een specifieke, langdurige aanpak vergen.

We willen pleiten voor de continuïteit van zinvolle acties, initiatieven en projecten die als doel hebben om armoede en/of eenzaamheid te bestrijden.

Als we in een krantenartikel lezen dat iemand na twee jaar dood werd teruggevonden in zijn sociale woning, zijn we allemaal gechoqueerd. De eenzaamheid wordt dan onder de aandacht gebracht en we praten er enkele dagen over hoe dat kon gebeuren. De grote belangstelling voor eenzaamheid maakt duidelijk dat het probleem leeft. De verwachting is dat door de veranderingen in de samenleving eenzaamheid onder de bewoners alleen maar zal toenemen. Initiatieven om het taboe op eenzaamheid te doorbreken zijn daarom nodig.

“Vroeger de grond ingeboord zijn draag je je hele leven mee. Als je nu een compliment krijgt, doet dat heel goed. Maar het is soms moeilijk te aanvaarden omdat het zo onbekend is” - Pierre, groepslid Open Huis

Het belang van tijd nemen om eenzaamheid en armoede te bestrijden, begint bij het signaleren. Het taboe op armoede en eenzaamheid zorgt ervoor dat het signaleren van eenzaamheid niet altijd even gemakkelijk is. Je ziet bijvoorbeeld niet dat mensen eenzaam zijn. Mensen komen vaak met financiële, relationele of gezondheidsproblemen naar buiten. Pas na verschillende gesprekken komt een hulpverlener of een andere betrokken persoon er pas achter dat eenzaamheid een rol speelt. We merken dat eenzaamheid geen vast aandachtspunt is in de werking van hulp- en dienstverleners. Daardoor zijn er weinig mogelijkheden om ermee aan de slag te gaan. Het gevolg is dat eenzaamheid soms niet of in een veel te laat stadium gesignaleerd wordt.

Het goed signaleren van armoede en eenzaamheid is slechts een voorwaarde voor een efficiënte aanpak. We willen benadrukken dat we bij de aanpak van eenzaamheid en armoede zorgvuldig te werk moeten gaan. Eenzaamheid en armoede kunnen zeer gecompliceerd zijn en er is dan ook niet één methodiek om het probleem aan te pakken. Iedere situatie staat op zichzelf en daardoor is er maatwerk nodig. Om maatwerk te kunnen leveren, hebben hulpverleners tijd nodig om expertise op te bouwen en samenwerkingsverbanden op te starten. Het kan immers nodig zijn om door te verwijzen. Verschillende organisaties hebben namelijk niet de expertise in huis of hebben het bestrijden van armoede en eenzaamheid niet als doelstelling.

“Soms is het belangrijk om dapper te zijn - om de bladzijde om te slaan en opnieuw te beginnen. Maar de één kan dat beter dan de ander, de één kan dat alleen, de andere heeft professionele hulp nodig, een ander kan verder met een boek. Nog een ander zal dat nooit kunnen” - Tinneke, groepslid Open Huis

Er zijn enkele Antwerpse initiatieven en projecten, al dan niet gesubsidieerd door de Stad, die expliciet als doelstelling hebben om te werken aan armoede en eenzaamheid, bijvoorbeeld een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen en WijkNet Aandacht voor Senioren. Soms zijn dit ook vrijwilligersprojecten. Het tijdelijk karakter van deze initiatieven en projecten maken duurzame contacten tussen professionele werkers, vrijwilligers en hun doelgroep onmogelijk. Bovendien belemmert deze tijdelijkheid het samenwerken en netwerken tussen de hulpverleners.

Behalve initiatieven en projecten om armoede en eenzaamheid te bestrijden, zijn er ook preventieve maatregelen nodig. Het is essentieel om in een stad als Antwerpen voorwaarden te realiseren dat mensen met elkaar in contact kunnen komen (zie punt 1).

Het bestrijden van eenzaamheid is niet een kwestie van uitbreiden van activiteiten, initiatieven en projecten, maar wel het inzetten en het verankeren van de lokale kennis, activiteiten, initiatieven en projecten die voorhanden zijn. De Stad Antwerpen moet bestaande lokale acties, initiatieven en

projecten in staat stellen om infrastructuur en middelen (personeel, financiën ...) te verwerven om de continuering van hun werking te verzekeren. Wij pleiten voor een langdurige subsidiëring van projecten die expliciet als doelstelling hebben om armoede en/of eenzaamheid te bestrijden.

3. Bestrijden van eenzaamheid en armoede doe je niet alleen.

“Je staat er niet alleen voor!”: deze boodschap geven wij vaak aan mensen die leven in armoede en/of eenzaamheid. Maar het bestrijden van eenzaamheid en armoede kan je ook niet alleen aanpakken als hulpverlener of sociaal-cultureel werker.

Versillende beleidsprogramma's (o.a. Woonzorgdecreet en decretale opdracht Lokale Dienstencentra) wijzen op het belang van samenwerken en netwerken om eenzaamheid te voorkomen en te bestrijden. Deze beleidsopdracht voor de hulpverleners gaat gepaard met de beleidsmatige tendens die burgers aanzet tot actief burgerschap, actief ouder worden, zorgzame burger en vrijwilligerswerk. Om eenzaamheid en armoede te bestrijden, moeten we de hele buurt betrekken. Iedereen kan een actieve rol opnemen om armoede en eenzaamheid te signaleren aan de juiste hulpverleners. Buurtbewoners en de lokale middenstanders spelen daarbij een belangrijke rol. Deze mensen zien immers wie en wat er leeft in hun buurt.

“Het is niet altijd makkelijk om de hulp te aanvaarden van een buur of van iemand die je kent. Het is soms schaamtelijk om die hulp te moeten aanvaarden” - Maria, groepslid Open Huis

Daarnaast moeten er voldoende diensten zijn die structureel werken aan het bestrijden van armoede en eenzaamheid. Het is belangrijk dat deze diensten elkaar kennen en samenwerken. We constateren dat het bestaande hulp- en dienstverleningsaanbod in Antwerpen overwegend gefragmenteerd is per sector en aanbod- en loketgericht. De weg naar het juiste aanbod (rechtstreeks of via doorverwijzing) is daardoor moeilijk te vinden en een integrale aanpak wordt zo bijna onmogelijk. Dit geldt zeker voor de vernoemde bevolkingsgroepen met een verhoogd risico op armoede en eenzaamheid.

Samenwerken in netwerkform is bij uitstek aangewezen bij multiprobleem situaties. Als er vele diensten betrokken zijn in één klantsituatie, moeten zij weten wie welke rol opneemt. Samen met de hulpvrager moeten zij rond de tafel gaan zitten. Een multidisciplinair overleg (MDO) en case-managers zijn daar goede voorbeelden van. We geloven sterk in de werking van een welzijnsoverleg en de initiatieven van Buurtregie: een actorenoverleg en een toezichtsvergadering. Toch staan in deze laatste vaak thema's als overlast en veiligheid centraal. Ontmoeting en gezelligheid verdienen evenveel aandacht op de agenda, omdat dat manieren bij uitstek zijn om mensen (opnieuw) te laten deelnemen aan het maatschappelijk leven en helpen in de strijd tegen uitsluiting en isolement. Als we op lokaal niveau weten wie welke diensten verleent en/of activiteiten organiseert, kunnen we effectief en efficiënt toeleiden. We moeten onze middelen en dus ook onze agenda's meer delen.

We willen het zorg- en welzijnsaanbod van lokale besturen reorganiseren, zodat een bepaald percentage van het personeel outreachend in de buurt wordt ingezet in functie van actieve detectie en opvang van risicogroepen (armoede en eenzaamheid). Van passief loketgericht naar actief vraaggericht op maat van de buurt. Maar dan nog kunnen professionele werkers niet alleen de strijd aangaan tegen armoede en eenzaamheid. Ze hebben de hulp nodig van diverse vrijwilligers en actieve buurtbewoners.

Tot slot willen we samenwerking en netwerking op buurtniveau stimuleren door stadsbrede, domeinoverschrijdende sociale programma's (lokaal, Vlaams en federaal) met beleidsprioriteiten rond sociale inclusie van risicogroepen (op armoede en eenzaamheid). Structurele samenwerking tussen buurtbewoners, aanbieders van wonen, zorg, welzijn, de lokale overheid en privé-initiatieven zou een voorwaarde kunnen zijn voor subsidiëring van (nieuwe) sociale programma's.

NABESCHOUWING

Werken rond eenzaamheid en sociaal isolement bij ouderen in armoede is voor Open Huis een permanente zorg en zit ook na afloop van het project als één van de kernopdrachten verweven in de werking.

Via haar basiswerking en activiteiten voor de doelgroep wil het ontmoetingskansen bieden aan haar doelgroep. Via de individuele ondersteuning van haar leden wil het daarnaast ook een luisterend oor bieden waar nodig.

Eenzaamheid en sociaal isolement zijn dan ook een voortdurend aandachtspunt bij ouderen, en bij ouderen in armoede meer specifiek. Uit het project haalt Open Huis voor zichzelf ook een aantal aandachtspunten en aanbevelingen, bij voorbeeld in functie van het onthaal van nieuwe deelnemers. (zie tekst in bijlage).

Open Huis wil daarnaast ook na afloop van het project een actieve partner zijn voor andere organisaties en diensten, en wil het blijvend de problematiek onder de aandacht brengen van het brede publiek en van het Antwerps stadsbestuur in het bijzonder.

Als 'Vereniging waar armen het woord nemen' heeft Open Huis de uitdrukkelijke opdracht om dicht bij haar doelgroep te staan, en via presentiewerk en andere methodieken wil het ook in de komende jaren de nodige aandacht besteden aan het bespreekbaar maken van signalen en ervaringen enerzijds, en aan het verspreiden van de aanbevelingen, bevindingen en conclusies ifv een adequaat stedelijk beleid anderzijds.

PARTNERS

Open Huis werkte voor dit project samen met een uitgebreide lijst aan partners. We geloven immers sterk in het uitbouwen van samenwerkingsverbanden en netwerken, daar waar het mogelijk is.

Enkele prioritaire partners:

Stop Armoede Nu is een actieplatform van een aantal Antwerpse organisaties, opgericht om beter werk te maken van armoedebestrijding. Het platform voert acties rond armoedebestrijding, ifv sensibilisering van het brede publiek en met het oog op de ontwikkeling van een adequater armoedebeleid in Antwerpen.

Meer info: www.stoparmoede.nu

Gezinszorg Villers is een onafhankelijke vzw die actief is in de thuiszorg.

Voor meer info: www.villersvzw.be

Zorgbedrijf Antwerpen, en in het bijzonder de Wijknetmedewerkers, is een prioritaire partner voor Open Huis, ook tijdens dit project.

Voor meer info: www.zorgbedrijf.antwerpen.be

Welzijnszorg vzw bestrijdt armoede en uitsluiting in Vlaanderen en Brussel, oa. via informatiecampagnes, steun aan armoedeprojecten en vormingen aan organisaties, verenigingen en parochiale werkingen.

Voor meer info: www.welzijnszorg.be

APGA vzw is het Antwerps Platform voor Generatiearmen, een samenwerkingsverband van een aantal 'verenigingen waar armen het woord nemen', waar naast Open Huis ook Recht-Op en Centrum Kauwenberg deel van uit maken.

Voor meer info: www.apga.be

PSC - OPEN HUIS VZW

PSC Open Huis vzw is door de Vlaamse gemeenschap erkend als 'Vereniging waar armen het woord nemen'. Daarbij is de hoofdpdracht om vanuit de ervaringen van mensen in armoede het beleid, het middenveld en de maatschappij te sensibiliseren rond armoede en te veranderen in functie van armoedebestrijding.

Naast middelen uit het Vlaams decreet krijgt Open Huis ook middelen van de Stad Antwerpen.

Aan de volgende zes criteria of doelstellingen moet een 'vereniging waar armen het woord nemen' beantwoorden:

1. Armen verenigen zich
2. Armen het woord geven
3. Werken aan maatschappelijke emancipatie
4. Werken aan maatschappelijke structuren
5. Dialoog en vorming
6. Armen blijven zoeken

We vertrekken zowel vanuit de individuele vragen van mensen, als vanuit de collectieve belangen. Het groepswork en de activiteiten die we organiseren, zijn gericht op het opbouwen van weerbaarheid en het opkomen voor rechten, maar ook op ontspanning en cultuur. PSC Open Huis hecht veel belang aan ontmoeting, uitwisseling en solidariteit met andere groepen en emancipatiebewegingen die een sociale strijd voeren, een strijd voor gelijke rechten, herverdeling en sociale rechtvaardigheid.

PSC-Antwerpen

De Antwerpse Protestantse kerken hebben meer dan 30 jaar geleden het Protestants Sociaal Centrum opgericht, om vanuit een diaconale bewogenheid, gebaseerd op een Bijbelse motivatie, actief te zijn in solidariteit met mensen die in de marginaliteit terechtkwamen, ongeacht hun achtergrond, overtuiging, levensmoed of levensmoeheid. Binnen het PSC worden zij "armgemaakte en armgeraakte mensen" genoemd. Daarmee wordt een directe link gelegd naar de structuren, die armoede veroorzaken en ook doen voortbestaan.

Meer info over Open Huis vzw: www.psc-openhuis.be, doorklikken naar 'Open Huis'.

Contact:

PSC-Open Huis vzw
Lange Stuyvenbergstraat 54 - 2060 Antwerpen
T: 03 272 25 61 of 03 235 34 05
open.huis@cawantwerpen.be

Projectmedewerker: Timon Nonneman, timor.nonneman@cawantwerpen.be

MET DANK AAN

Stan, Konnie, Raymonda, Henri, Carmen, Guy J., Katharina, Simonne, Hafid, George, Martha, Peter, Guy C., Magda, Clementine, Kimie, Godelieve, René, Rosa, Sandra, Nathalie, Sammy, Harry, Sandy, Magalie, Jan, Timor, Filip, Debby, Ina, Yolis, Annick, Michelle, Annelies, Roger, Lindsay, Jos, Luc, Ako, Ria, Pat, Els, Murin, Rachelle, Paula, Emilie, Janne, Nele, Ronny

... en alle deelnemers en partners die we nog vergeten zouden zijn!

BIJLAGE - Mensen in armoede, verenigen tegen eenzaamheid

Door Timor Nonneman

Eenzaamheid en sociaal isolement zijn grote maatschappelijke problemen, zeker bij mensen in armoede. Armoede en eenzaamheid liggen in een stad als Antwerpen erg dicht bij elkaar. De anonimiteit van de stad, het steeds verder individualiseren van onze leefomgeving, er niet bij horen, zijn factoren die ertoe bijdragen dat mensen in armoede er niet in slagen een netwerk op te bouwen waar ze voldoening uit halen.

PSC-Open Huis, een vereniging waar armen het woord nemen, herkent met haar groep dit probleem. Heel wat van haar leden delen deze ervaring, elk vanuit hun eigen achtergrond. PSC-Open Huis tracht zich dan ook te richten op deze doelgroep. Het bereiken en betrekken van mensen in armoede die geconfronteerd worden met eenzaamheid is geen evidente zaak. De vereniging probeert daarom via allerlei wegen mensen te bereiken om mee te participeren aan het groepswerk. Zo wordt onder andere elke maand de activiteitenkalender op 30 locaties of via partnerorganisaties waar mensen in armoede passeren verspreid. Verder informeren we welzijnswerkers en hulpverleners via e-mail, de website en netwerkcontacten over het aanbod van Open Huis. Via die contacten, mond-aan-mond-reclame, en 'radio trottoir' tracht de vereniging nieuwe bezoekers toe te leiden naar hun meest laagdrempelige activiteiten. Dit zijn onder andere het inloophuis met gratis koffie en soep, de Rapklap – een laagdrempelige methodiek om mensen met elkaar in contact te brengen, een buurtfeest met gratis koffie en optredens, enzovoort. We proberen ook voldoende zichtbaar en aanspreekbaar te zijn voor potentiële leden op voedselverdeelpunten, externe groepsactiviteiten en via promotiestands op de 55+-dag, rommelmarkten en wijkfestiviteiten.

De eerste stap die mensen zetten in een nieuwe vereniging is de belangrijkste. Dit contact moet goed zijn. Het moet 'klikken'. Een warm onthaal, iemand die je een kop koffie of soep aanbiedt of een spontaan gesprek met je aanknoopt – kleine details waar Open Huis de nodige aandacht aan schenkt.

De groepswerker vormt meestal het eerste aanknopingspunt. Maar eens het ijs gebroken is, is het belangrijk dat de nieuwe persoon snel een 'soulmate' treft die al in de vereniging zit. Iemand bij wie die persoon zich goed voelt en terecht kan voor de eerste vragen. Iemand die hem/haar uitnodigt om mee aan een bepaalde activiteit deel te nemen. Dit proces heb je uiteraard niet helemaal in de hand. We proberen dit te stimuleren door de nieuwe persoon te linken of voor te stellen aan iemand uit de groep van wie we vermoeden dat ze een aantal zaken gemeenschappelijk hebben. Uiteraard is dit geen gemakkelijke opdracht, want het contact tussen mensen moet zo natuurlijk mogelijk verlopen. Je mag in dit proces niemand forceren.

Wanneer de eerste kennismaking achter de rug is, proberen we nieuwe mensen zo snel mogelijk te betrekken bij de gehele werking van de vereniging. "Heb je zin om ons te helpen bij ...?", "Wat denk je ervan om eens mee op uitstap te gaan naar ...?", "Wil je mee de koffie klaarzetten op woensdag?", "Wil je tijdens de vergadering mee je mening geven over ...?" We willen mensen op hun maat stimuleren om mee iets te betekenen in de vereniging, om mee een engagement op te nemen of samen iets leuks te doen.

Op het programma staan maandelijks 25 activiteiten waaronder sport- en beweging, cultuur, uitstappen, infosessies, citytrips, museabezoeken, film, poëzie, lekker eten, enzovoort. Zo probeert Open Huis mensen te binden met anderen en met de vereniging. De meeste activiteiten zijn gratis of hebben een minimum kostprijs. Om ervoor te zorgen dat er zo weinig mogelijk drempels ervaren kunnen worden, toetsen we alle activiteiten in onze maandelijkse Open Huis Raad, de plannings- en evaluatievergadering van de vereniging waar inspraak en participatie de basisprincipes zijn.

PSC-Open Huis is niet alleen een activiteitencentrum. De organisatie heeft ook een sterke samenwerking waarbij we samen met mensen uit de vereniging vergaderen en dieper op bepaalde maatschappelijke thema's ingaan. Deze zogenaamde focusgroepen zijn bedoeld om inzicht te krijgen in gemeenschappelijke problemen van mensen in armoede. Vanuit de groepsvergaderingen en ieders ervaring wordt gezocht naar gemeenschappelijke determinanten of opvallende deelaspecten. Van hieruit wordt dan gewerkt rond aanbevelingen voor overheden, voor diensten of beleidsinstanties.

Zo heeft PSC-Open Huis ook rond het thema sociaal isolement en eenzaamheid gewerkt met haar groep. Deze gesprekken waren vaak ontroerend of moeilijk, maar door de steun die we bij elkaar vonden, heeft dit heel veel betekend in de verbinding tussen de groepsleden. De deelnemers worden door dit soort gesprekken sterker, durven meer hun stem laten horen en zich nog meer betrokken voelen bij wat er leeft in de vereniging, maar ook in de samenleving.

Het is niet makkelijk voor PSC-Open Huis om in te schatten wat de organisatie betekent of heeft betekend voor mensen in armoede die met eenzaamheid te maken hebben. Voor sommigen vormt PSC-Open Huis slechts een schakel in een proces van emancipatie, voor anderen vormt deze vereniging een tweede thuis, een plek waar mensen graag vertoeven, zielsverwanten ontmoeten en vriendschappen sluiten.

Eenzaamheid bestrijden kunnen we niet alleen, we hebben elkaar hiervoor nodig. Samenwerken en kennis delen is hiervoor noodzakelijk. Start in je nabije omgeving, in je straat of buurt. Wees niet te ambitieus en heb respect voor de eigenheid en de behoeften van personen die eenzaamheid ervaren.